

Sovjetiskt flyg i hjärtat av Finland

Av Christer Bergström

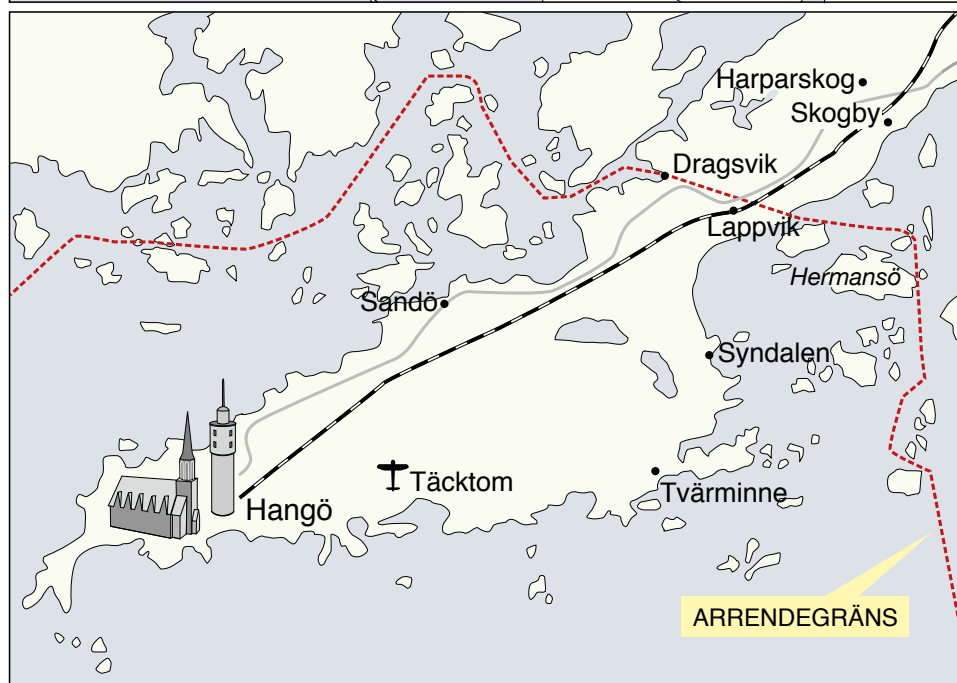
Under de första fem månaderna av fortsättningskriget mellan Sovjetunionen och Finland 1941, opererade ryskt flyg från en bas i hjärtat av Finland – tio mil väster om Helsingfors. I fredsavtalet efter vinterkriget i mars 1940 arrenderade Finland ut Hangö udd till Sovjetunionen i 30 år. Därmed kom flygfältet Täcktom i ryska händer, och därifrån opererade under fortsättningskriget några av de bästa sovjetiska flygares.

I gryningen den 25 juni 1941 vaknade människorna i Åbo till ljudet av exploderande bomber, eldgivning från luftvärnet och dånande flygplansmotorer. Femtiofyra tvåmotoriga flygplan med röda stjärnor på vingarna svepte fram över staden och lät sina bomber regna över flygfältet. De eskorterades av en svärm tvåmotoriga I-153-jaktplan som hade startat från den sovjetiska Hangö-basen bara sju mil sydost om Åbo. Kriget hade kommit till Finland.

Den sovjetiska räden kan i och för sig betraktas som ett svar på de upprepade anfall som tyskarna redan hade riktat mot sovjetiska mål med användande av finska flygbaser. Hangö utsattes för upprepade tyska flygräder från och med den 22 juni 1941, då den tyska invasionen av Sovjetunionen inleddes. Åtminstone ett av dessa anfall, den 24 juni 1941, utfördes av Luftwaffeplan som startat från flygfält i Finland.

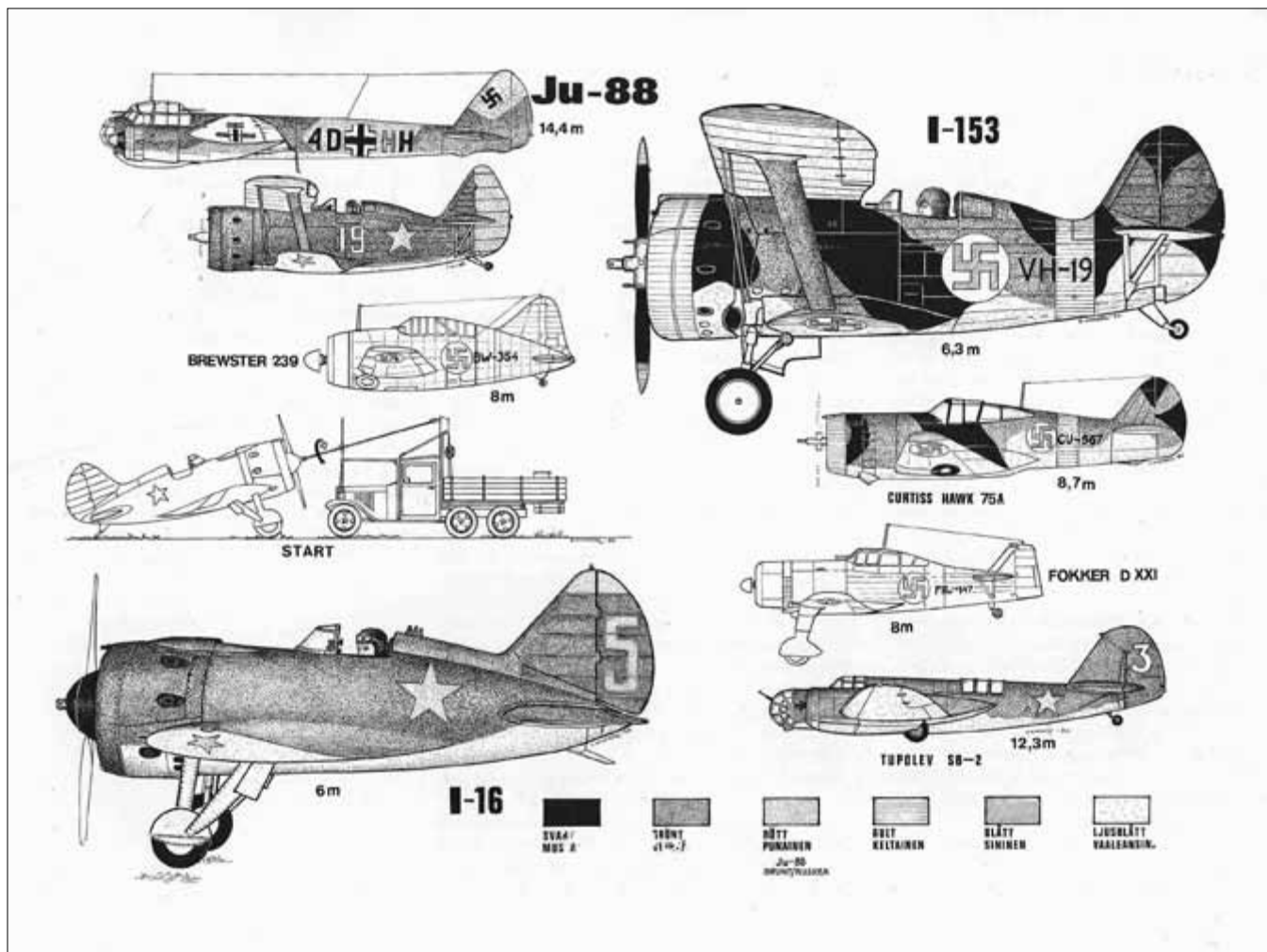
Det sovjetiska bombanfallet mot Åbos flygfält upprepades den 25 juni, och därefter var basen försatt ur stridbart skick. Samtidigt krävdes svåra förluster bland stadens civilbefolkning – 114 människor dödades och mer än 500 skadades.

Faktum är att det sovjetiska marinflygets elit opererade

Karta över södra Finland och Hangö.

från Hangöbasen – åtminstone från och med den 2 juli 1941. Den dagen flögs sex stycken I-16-jaktplan över till Hangö. Två av dessa spakades av kapten Aleksej Antonenko och dennes rotetvåa Pjotr Brinko. Båda var mycket erfarna veteraner med

erfarenhet både från striderna mot Japan i slutet av 1930-talet och finska vinterkriget. De tillhörde sovjetiska Östersjöflottans 13:e jaktflygregemente, som var det viktigaste sovjetiska förbandet på Hangö udd.

Medan Antonenko och Brinko sattes i beredskap så att de kunde ingripa mot finskt flyg, skickades dubbeldäckare av typ I-153 ut för att neutralisera det finska artilleri som bombarderade Hangö. Den 4 juli gjorde finländarna ett första försök

Finska och sovjetiska flygplan över Hangö. (ur SMB-boken *Hangö 1940–1941* av Stig Nyström).

att angripa Hangö från luften, men det slogs tillbaka av Antonenko och Brinko. Under de följande dagarna sköt teamet Antonenko och Brinko ner två tyska spaningsflygplan.

Finländarna hade inte mycket att sätta upp mot Hangöba-

Curtiss Hawk – amerikanskt jaktplan i finsk tjänst.

Löjtnant Vasilij Golubev – sovjetisk stridsflygare.

Kapten Paavo Berg – finsk jaktflygare

sen, trots det hot denna utgjorde djupt inne i Finland. Efter som huvuddelen av det finska flyget koncentrerades till att ge understöd åt den finska offensiven i Karelen, fanns det bara en svag flygflottilj, Flottilj 6, som kunde stå emot 13:e jaktregementet. Ironiskt nog var Flottilj 6 delvis utrustad med ryska flygplan som erövrats under vinterkriget – tre ryskstillverkade SB-bombare och fem I-153-jaktplan.

Ett av de sistnämnda, spakat av löjtnant Kallio, blev nedskjutet av en av 13:e jaktregementets I-153:or den 10 juli. Det skedde i samband med att båda sidor gav flygunderstöd åt slaget om Horsö (norr om Hangö), som ryssarna lyckades sätta sig i besittning av.

Över huvud taget utmärktes striderna på Hangöavsnittet av en sovjetisk överlägsenhet, inte minst i luften. En svensk frivilligbataljon spelade en viktig roll på den finska sidan, men att invadera Hangö var inte att tänka på.

Istället var det ryssarna som hade initiativet i denna sektor. Detta illustreras ganska väl av 13:e jaktregementets stridsuppdrag den 23 juli. Tillsammans med nio I-153-dubbeldäckare startade Antonenko och Brinko med sina I-16-jaktplan och svepte in över finländskt territorium. De dundrade fram över Åbos flygfält utan att möta några motståndare i luften, och fortsatte sedan till sjöflygbasen på Ruissalo där de sköt sönder två sjöflygplan.

Två dagar senare sköt Antonenko ner ett tyskt spaningsflygplan över Hangö, men när han efteråt landade, träffades hans flygplan av en artillerigranat som dödade piloten.

Månaderna augusti och september kännetecknades av stiltna på Hangöfronten. Därför började ryssarna överföra en del av sitt flyg till fastlandet i söder, där de behövdes i försvaret av Leningrad. Den 10 oktober fanns bara tre I-16, två I-153 och en flygbåt av typ MBR-2 kvar på Tägtom-fältet.

En av I-153:orna deltog faktiskt i strid på båda sidor. Den 3 oktober nödländade en I-153:a från 13:e jaktregementet på Sommarö. Eftersom planet var i ganska gott skick, togs det i tjänst av finländarna, men bara tre veckor senare blev det nedskjutet av en I-16 flugen av löjtnant Vasilij Golubev från 13:e

jaktregementet. Den finske piloten, korpral Koskinen, klarade sig oskadd.

Golubev, också han en av Östersjöflygets mest erfarna flygare, ingick i en grupp på ett tiotal sovjetiska flygplan som några dagar tidigare anlänt till Hangö som förstärkning. Deras uppdrag var att understödja de sovjetiska styrkor som bekämpade den tyska invasionen av den estländska ön Dagö, men deras ankomst uppfattades naturligtvis som ett hot av finländarna också.

Det finska flyget i området erhöll en kraftig förstärkning den 30 oktober när åtta Curtiss Hawk 75A-jaktplan från Flottilj 32 förlades till flygfältet Nummela, nordost om Hangö. Dessa Curtiss Hawk var bättre än något av de sovjetiska jaktplanen på Hangö, och de leddes av ett av de mest framgångsrika finska flygarens, kapten Paavo Berg. Han var en veteran från vinterkriget och hade tio luftsegrar på sin meritlista.

En strid mellan flygarens var oundviklig. Den 1 november flög Berg och hans rotetvåa, översergeant Uno Alppinen, in över Tägtom för att provocera ryssarna. Dessa startade med två I-16, varav Berg och Alppinen sköt ner den ena. Men medan piloten på den andra ryska jaktmaskinen, underlöjtnant Gennadij Tsokolajev, lyckades hålla de båda finländarna upptagna, fick Golubev upp sin maskin i luften. Tsokolajev slogs för sitt liv och lyckades undvika alla finska anfall, medan Golubev klättrade till en högre position för allt vad tygen höll. Sedan vände han och dök med solen i ryggen rakt mot Bergs Curtiss Hawk. En enda kulkärve från Golubevs I-16 räckte. Berg hade inte en chans att ta sig ur sitt brinnande flygplan, som kraschade nära Hangö.

När ryssarna till slut evakuerade Hangö den 2 december 1941 berodde det inte på något militärt tryck från den finska sidan, utan det var därför att den tyska erövringen av Estland gjorde det svårt att försörja denna framskjutna position. När 13:e jaktregementet lyfte från flygfältet vid Tägtom för sista gången på kvällen den 2 december 1941, hade sovjetiskt flyg opererat från en bas djupt inne i Finland under mer än fem krigsmånader. ●

Den lömske grannen!

Den sovjetiska fästningen Hangö, som vi precis läst om i Christer Bergströms artikel, var verkligen en pistol riktad mot Finlands hjärta. Under den så kallade "mellanfreden" våren 1940 till sommaren 1941 visade Stalin på allt sätt att det inte var en fred, utan bara ett temporärt stillestånd. Finland skulle bli sovjetiskt! Den 13 november, i Berlin, meddelade Molotov Hitler att Sovjetunionen avsåg att lösa den finska frågan en gång för alla - och att man ville göra det NU! Hitler frågade om det innebar krig, varvid Molotov svarade att man hoppades kunna lösa frågan på annat sätt, men uteslöt inte möjligheten. Hitler invände då att han inte kunde acceptera ett krig. Molotov menade att Sovjet kunde göra vad man ville med Finland, då landet tilldelats Sovjets sfär. Hitler instämde, men var benhård: Inget krig!

Som framgår av Christer Bergströms artikel blev det krig i alla fall då fortsättningskriget startade i juni 1941. För dig som vill veta mer om Finlands olika krig vill jag absolut rekommendera boken **Stridsflygare under Karelen's himmel**. Det är Finlands största jaktflygaräss under Vinterkriget som berättar sina minnen. Särskilt inlevelsefullt är det när han beskriver sin bedrift att under en fyra minuter lång luftstrid, skjuta ned sex sovjetiska dB-3-plan. Boken ger en målande beskrivning av Vinterkrigets luftstrider från finländsk sida. Boken är också ett exempel på att du hos SMB finner böcker som ger svar på allt du vill veta om andra världskriget. Böcker som därtill i många fall bara kan fås genom SMB.

Per-Anders Lundström
Styresman för SMB

PS. Här får du lite fakta om SMB. Klubben Svenska Militärhistoriska Bibliotek drivs av entusiaster för entusiaster med syfte att tillgodose behovet av militärhistoria. Vi nöjer oss dock inte med att tillhandahålla de böcker som finns på den allmänna marknaden. SMB gör även egna böcker med hjälp av de främsta experterna och militärhistorikerna - böcker som du får tag på bara genom oss! Som medlem i SMB är du därmed alltid bland de första som får tillgång till det bästa som publiceras inom militaria. Gå in på www.krigsmyter.nu/stridsflygarekarelen, så får du boken **Stridsflygare under Karelen's himmel**, en av våra egna böcker, för 0 kronor.